

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Aralık/December 2020, c. 6, s. 2: 1165-1188

Buda'nın Ateş Vaazı Adlı Konuşması Üzerine Bir Değerlendirme An Evaluation on Buddha's Speech of Fire Sermon

Necati SÜMER

Doçent Dr., Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı,
Assoc. Prof. Dr., Siirt University Faculty of Theology
Department of History of Religions
Siirt, Türkiye
necatisumerr@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7875-6671

DOI: 10.47424/tasavvur.783076

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 20 Ağustos / August 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 26 Kasım / November 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Citation: Sümer, Necati. "Buda'nın Ateş Vaazı Adlı Konuşması Üzerine Bir Değerlendirme". *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (Aralık 2020): 1165-1188.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.
CC BY-NC-ND 4.0

Öz

Budizm, Hinduizm'e tepki olarak ortaya çıkan bir inanç sistemidir. Buda, bu dinin kurucusudur. Budizm daha çok Buda'nın hayatı ve görüşleri çerçevesinde şekillenir. Özellikle Buda'nın vaazları bu dinin yayılmasını sağlayan önemli konuşmalardır. Bu çerçevede Ateş Vaazı Budistler arasında önemli bir yere sahiptir. Ateş simgesi ile özdeşleşen bu vaaz, Budizm için bir kırılma eşiğidir. Bu vaazdan sonra yüzlerce keşiş Buda'nın yolunu izler. Genel olarak dini ve felsefi bir içeriğe sahip olan vaaz, keşişleri kurtuluşa davet eder. Buda bu vaaz aracılığıyla kendi yaşam serüvenini ve ulaştığı sonuçları takipçilerine anlatır. Budizm'in inanç esasları hakkında derli toplu bilgiler veren Ateş Vaazı, insanın bu dünyada yanılma nedenlerini ortaya koyar. Arzu, tutku ve nefretin acılara neden olduğundan söz eder. Tenasüh sürecinin insanı yıpratıldığını dile getiren vaaz, keşişler için kurtuluş yolu olarak Nirvana'yı önerir. Buda aydınlanma ağacının altında Nirvana'ya ulaşır. Burada pişer ve hakikati keşfeder. Buda bu vaaz aracılığıyla takipçilerinin de pişerek olgunlaşmasını önerir. Bu çerçevede bu çalışmada önce Budizm'in kısa bir geçmişi sonra Buda'nın hayatına yer verildi. Böylece Ateş Vaazı'nın ortaya çıkma süreci ve zemini ele alındı. Son olarak bu vaazın neyi, nasıl anlattığı ve ne gibi mesajlar verdiği ortaya konuldu.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Budizm, Buda, Ateş Vaazı

Abstract

Buddhism is a belief system that emerged as a reaction to Hinduism. Buddha is the founder of this religion. Buddhism has been mostly shaped around via Buddha's life and views. In particular, the Buddha's sermons are one of the most important factor in the sense of spreading of this religion. In this context, the Fire Sermon has an important place among Buddhists. Identified with the symbol of fire, this sermon is a breaking threshold for Buddhism. After this sermon, hundreds of monks follow Buddha's path. The sermon, which has a generally religious and philosophical content, invites monks to salvation. Through this sermon, Buddha tells his followers about his life adventure and the results he has achieved. The Sermon of Fire, which gives comprehensive information about the faith life of Buddhism, reveals the reasons why man is wrong in this world. He talks about desire, passion, and hat-

red that cause suffering. The sermon, which states that the reincarnation process is wearing out, proposes Nirvana as a way of salvation for the monks. Buddha reaches Nirvana under the Bodhi tree. Here he matures and discovers the truth. The Buddha suggests that his followers mature through this sermon. In this context, first a short history of Buddhism and then the life of Buddha was included in this study. Thus, the process and grounds of the Fire Sermon were discussed. Finally, it was revealed what and how this sermon told and what messages it gave.

Keywords: History of Religions, Buddhism, Buddha, Fire Sermon

Giriş

Budizm, MÖ 6. yüzyılda Kuzey Hindistan’da yaşadığı kabul edilen Siddharta Gautama Sakyamuni’nin öğretilerine bağlı olarak ortaya çıkan, Hint ve Asya halkları arasında yayılan bir inanç sistemidir. En önemli kutsal metinleri Pali dilinde yazılmış, Tripitaka (üç sepet) adlı kitaptan oluşan Budizm, iki temel mezhebe ayrılır. Güney Budizm’i olarak bilinen Hinayana mezhebi Sri Lanka, Birmanya, Tayland ve Laos gibi Güney Doğu Asya ülkelerinde; Kuzey Budizm’i olarak bilinen Mahayana mezhebi ise Tibet, Çin, Japonya ve Kore gibi ülkelerde yayılmıştır.¹

Hinduizm’in içerisinde reformist bir hareket olarak ortaya çıkan bu din, hayatın ebedi olmadığı, acı ve ıstıraplar üzerine kurulu olduğu inancına dayanır. Genellikle herhangi bir Tanrı veya yüce gücün varlığını kabul etmeyen Budizm, hayattaki acı ve ıstıraplardan kişinin ancak kendi çabalarıyla kurtulabileceğini savunur. Budizm’e göre kurtuluş, öncelikle bazı hakikatleri kabul etmeye bağlıdır. Bu çerçevede dört hakikati ön plana çıkarır. Birincisi, hayatın acılarla dolu olduğudur. Bu acı ve ıstırapların nedeninin arzu olması ikinci hakikattir. Üçüncü hakikate göre acı ve sıkıntıları ortadan kaldırmak, bunları istemekten vazgeçmeye bağlıdır. Son olarak arzuların üstesinden gelmek için kişinin *Sekiz Dilimli Yol*’u takip etmesi gerekir. Budizm’e göre bunları iyi kav-

¹ Hammet Arslan, “Budizm”, *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni*, Ed. Bayram Ali Çetinkaya, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 675-722.

rayıp uygulayan kişiler, her türlü arzuyu terk edeceği için samsara çarkından kurtulup *Nirvana*'ya ulaşırlar.²

Budizm'in din kurucusu Buda, insanları inancına davet etmek için birçok vaaz vermiştir. Onun özellikle Ateş Vaazı bu inancın büyük kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Bu çalışmada da dinler tarihinde önemli bir yere sahip olan Budizm'in hızla yayılmasını ve kökleşmesini sağlayan Buda'nın Ateş Vaazı üzerinde durulacaktır. Genelden özele sistematik bir yöntem takip edilerek önce Budizm, ardından Buda ve son olarak Ateş Vaazı konularına değinilecektir. Ateş Vaazı'nı oluşturan zeminin ve bu vaazın içeriğinin ve üslubunun oluşma sürecinin anlaşılması açısından böyle bir yöntem tercih edilecektir.

1. Ateş Vaazına Giden Yol

Buda'nın hayatını anlatan birçok tarihsel ve mitolojik bilgi mevcuttur. Buda, tarihsel bir şahsiyet olarak MÖ 563'te Sakya devletinin kralı Suddhodana ile kraliçe Maya'nın çocuğu olarak dünyaya gelir. Budist literatüre ve mitolojik anlatılara göre Buda, Tusita adlı cennette yaşarken dünyada insanların acı çektiğini görür. İnsanları sıkıntı, acı ve ıstıraplarından kurtarmak için dünyaya gelmek ister. Bunun için Buda, bir insan bedenine girerek yeryüzüne iner. Kendisine bir anne arar. Sakya kraliçesi Maya'yı annesi olarak uygun görür.³

Maya, Buda'ya hamile kaldıktan sonra bir yolculuğa çıkar. Kuzeydoğu Hindistan'da bugün Nepal sınırına yakın Lumbini kasabasındaki bir koruluğa geldiğinde durur. Maya burada ayaktayken herhangi bir ağrı ve acı çekmeden doğum yapar. Olağanüstü varlıklar olarak bilinen Devalar'ın yardımıyla doğan çocuğa beyaz bir elbise giydirilir. Devalar, çocuğu annesinin kucağına

² Ali İhsan Yitik, "Budizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ed. Şinasi Gündüz, 2. Baskı, (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 321.

³ Andre Ferdinand Herold, *The Life of Buddha*, trans. Paul C. Blum, (New York: A & C Boni, 1927), 9-10; Mahmut Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, 3. Baskı, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 135; Hüsametdin Karataş, "Sakyamuni Buda'nın Tarihsel Kişiliği ve Öğretisinin Yeni Bir Din Hâline Geliş Süreci", *Dini Araştırmalar Dergisi* 16/42 (Haziran 2013): 131-132.

verir. Çocuk ayakta durur. Dört bir yana yedişer adım atar.⁴ Buda, bebek olduğu hâlde konuşmaya başlar. İnsanları acıdan ve cehaletten kurtarmak için dünyaya geldiğini söyler.⁵ Doğumdan yedi gün sonra annesi hayatını kaybeder. Annesinin ölümünden babası, baldızı Mahapajapati ile evlenir. Annesinin vasiyeti üzerine teyzesi, Buda'nın üvey annesi olur.⁶

Buda'nın doğduğu dönemde Himalayalar dağının eteklerinde yaşayan Asita adlı bir münzevi vardır. O, Buda'yı görünce babasına onun gelecekte önemli bir lider olacağını söyler. Buda'nın insanlara merhamet eden, onları doğru yola götüren bir din kurucusu olacağını ifade eder.⁷ Ailesi "amacını gerçekleştiren" anlamında Buda'ya "Siddharta" adını verir. Gautama soyadı, Sakyamuni unvanı olur. Buda ise eren, aydınlanan anlamında sonradan kendisine verilen bir ad olarak kullanılır. Buda, sarayda en iyi şekilde yetişir. Dört yaşındayken babası ile birlikte Sakyalıların kutladığı geleneksel "Ekim Festivali'ne" (vappa-mangala) gider. Babası Kral Suddhodana, şenliğin açılışı için ilk sabanı tarlaya sürmeye başladığında Buda ortadan kaybolur. Bir süre sonra onun bir ağacın altında meditasyon yaptığını görür. Buda, saatlerce meditasyona dalmış, burada oturduğu sürece ağacın gölgesi üzerinde kalmıştır.⁸

Buda, küçük yaşlardan itibaren insan hayatını derinden etkileyen acılara ve üzüntülere karşı duyarlı olur. Babası sarayda devlet işleriyle meşgul olurken o tarlalara gider. Tabiatla iç içe olmayı seven Buda, oralarda dolaşır ve *Cambu* ağacının altına oturur. Ağacın gölgesinde meditasyon yapar.⁹ İyi bir çocukluk ve ilk gençlik dönemi geçiren Buda, kuzeni Yasodhara ile evlenir. Fakat çocukluğunda yaptığı gibi sarayın dışına gezintilere çıkmaya devam

⁴ Mircea Eliade, *Mitler, Rüyaalar ve Gizemler*, trc. Cem Soydemir, 1. Baskı, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017), 123-124; Mircea Eliade, *İmgeler ve Simgeler*, trc. Mehmet Ali Kılıçbay, 1. Baskı, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017), 91-93.

⁵ Bhikkhu Nanamoli, *The Life of the Buddha According to Pali Canon*, (Sri Lanka: Budist Publication Society, 2001), 1-5; Cengiz Erengil, *Budizm*, 1. Baskı, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2004), 21-22.

⁶ Venerable Narada Mahathera, *The Buddha and His Teachings*, (Sri Lanka: Buddha Dharma Education Association Inc., 1998), 2; Erengil, *Budizm*, 23.

⁷ Herold, *The Life of Buddha*, 12-13; Erengil, *Budizm*, 24.

⁸ Herold, *The Life of Buddha*, 16-17.

⁹ Hajime Nakamura, *Gotama Buddha (En Güvenilir Metinler Üzerinden Yazılmış Bir Biyografi)*, trc. Zeynep Seyhan, 1. Baskı, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012), 74-75.

eder. Canlıların hayat mücadelesine hayran kalan Buda, onların bir kısmının yaşam için mücadele ederken bir kısmının da bunları yiyip karnını doyurduğunu fark eder. Bu durum üzerinde tefekkür eder. Orada oturup hayatın döngüsü üzerinde düşünür. Canlıların bu yaşam biçiminin acı üzerine kurulu olduğunu fark eder.¹⁰

Yirmi dokuz yaşına gelince Buda'nın huzursuzluğu daha da artar. Buda'ya mutluluk veren konfor, istek ve arzular aynı zamanda onun için mutsuzluk kaynağıdır. Buda arzular ve acılar ikileminde gidip gelir. Bu çelişkili hayatın kendisini mutlu etmediğini düşünür. Ona göre artık sarayda zevk ve eğlence içindeki yaşam anlamsızdır. Buda, mutlak hakikatin ne olduğunu sorgulamaya başlar. Onun hakikati sorguladığı ilk kritik eşik, bir ihtiyarla karşılaşmasıdır. Buda, bir gün şehir dışındaki bir koruluğu gezerken kır saçlı, dişsiz, kambur, iki büklüm olmuş bir ihtiyar görür. Çökmüş ve neredeyse ölmek üzere olan ihtiyarı görünce etkilenir. Kendisinin de bir gün bu duruma düşeceğini hayal ederek derin üzüntüye girer. Yaşadığı lüks ve konforlu hayatın bir gün biteceğini düşünür. Doğan herkesin yaşlanmak zorunda olmasının ne kadar acı verici olduğunu anlar.¹¹

Buda, ikinci gezisinde gözlerinin ferî gitmiş, kendinden geçmiş, inleyen bir hasta ile karşılaşır. Hayattan zevk almadan hâlsiz bir şekilde yaşamının ne kadar acı verici olduğunu düşünür. Üçüncü gezisinde yakılmaya götürülen bir cenazeye rastlar. Ölüyü götürülenler matem elbiselerini giymiş yas hâlinindedir. Buda, bir gün kendisinin veya sevdiklerinin öleceğini ve bu şekilde bir törenle götürüleceğini hayal eder. Son gezintisinde Buda, bir dervişle karşılaşır. Dervişin üstü başı diğer insanlardan farklıdır. Kimseyi incitmemeye özen gösteren ve doğruluktan dem vuran dervişin bu hâli, Buda'yı etkiler. Onun gibi olursa yaşadığı acı ve sıkıntıdan kurtulacağını düşünür. Buda, refah içinde yaşamayı terk edip dervişlik hayatına yönelir.¹²

¹⁰ Karataş, "Sakyamuni Buda'nın Tarihsel Kişiliği ve Öğretisinin Yeni Bir Din Hâline Geliş Süreci", 132; Herold, *The Life of Buddha*, 18-24.

¹¹ Piyadassi Thera, *The Buddha, His Life and Teaching*, (Sri Lanka: Budist Publication Society, 1995), 10-13.

¹² Walter Ruben, *Eski Metinlere Göre Budizm (Budacılığın Diyalektik Yorumu)*, trc. Lütfü Bozkurt, 3. Baskı, (İstanbul: Okyanus Yayınları, 2000), 86-87; Thera, *The Buddha, His Life and Teaching*,

Buda saraydan ayrılarak yalnız bir hayata adım atar. Anoma Nehri'nin kıyısına kadar gelir. Kılıcıyla saçlarını kazır. Amacı Samanalara benzemek ve Kşatriya sınıfını çağrıştıran izleri yok etmektir. Buda, elbiselerini çıkararak yerine sarı bir elbise giyer. Üzerindeki beyaz elbiseyi, bir avcının sarı elbise-siyle takas eder.¹³ Eski yaşamına ait izleri yok ettikten sonra gezgin bir derviş olarak köy köy dolaşır. Dilenerek karnını doyurur. Gezdiği yerlerde dönemin yetkin gurularından ve bilgelerinden ders alır. Onlardan hayata dair çeşitli yöntem ve pratikler öğrenir.¹⁴

Gezgin bir çileci olarak yoluna devam eden Buda, Uruvela Gölü'ne gider. Gölün yakınlarında ıssız bir yer bulur. Kimsenin olmadığı bu yerde çileci hayatı tercih eder. Uzun bir oruç dönemine girer. Açlıktan ve susuzluktan bilinci kaybolur. Bazen bayılıp yere düşer. Buda'nın yaşadığı bu çileciliğe istinaden ona Sakyamuni (Sakyaların Çilecisi) adı verilmiştir.¹⁵ Buda altı yıl boyunca bir deri bir kemik kalıncaya kadar çeşitli perhizlerle ve oruçlarla münzevi hayatı yaşar. Hayatının 29 yaşından 35 yaşına kadar olan dönemini katı riyazetle geçirir. Fakat Buda sürdürdüğü bu katı çileci hayat biçiminin kendisini kurtuluşa ulaştırmadığını düşünür. Katı riyazetten vazgeçerek nehrin kıyısındaki bir köye gider. Burada dilenerek biraz gıda alır ve kendine gelir.¹⁶

Buda, inziva hayatını geçirdiği yerden uzaklaşarak Pragbodhi Dağı'na gider. Gaya yakınlarındaki Nairancana Nehri'nin kıyısında durur. Buradaki ormanda aydınlanmaya ulaşmak için bir incir ağacının altına yönelir. Buda'nın seçtiği incir ağacının adı *Bo* veya *Bodhi Gaya*'dır. Ağacın altına biraz ot serer ve oturur. Sırtını Bodhi ağacına, yüzünü doğuya dönerek bağdaş kurup oturur. Ağacın altında derin bir meditasyona dalar. Meditasyon sırasında çe-

13-14; Bkah Hgyur-Bstan Hgyur, *The Life of Buddha and The Early History of His Order*, trans. W. Wodddville Rockhill, (London: Trübner -Co. Ludgate Hill, 1884), 24.

¹³ Bhikkhu Silacara, *A Young People's Life of the Buddha*, Singapore: Dharma Net Dharma Book, 1995), 15-19; Ruben, *Eski Metinlere Göre Budizm (Budacılığın Diyalektik Yorumu)*, 90-91.

¹⁴ Hgyur, *The Life of Buddha and The Early History of His Order*, 27; Nakamura, *Gotama Buddha*, 106-107.

¹⁵ Henri Arvon, *Budacılık*, trc. İsmail Yerguz, 1. Baskı, (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006), 36-37; Nakamura, *Gotama Buddha*, 123-125.

¹⁶ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi (Gotama Budha'dan Hristiyanlığın Doğuşuna)*, trc. Ali Bertay, 1. Baskı, (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2003), II: 88; Ruben, *Eski Metinlere Göre Budizm (Budacılığın Diyalektik Yorumu)*, 92-93.

şitli sınanmalardan geçer. Budist inanca göre bir ifrit topluluğu, onu girdiği meditasyondan uyandırmaya çalışır. Özellikle Hint dinsel geleneğinde şeytan olarak bilinen Mara, Buda'nın aydınlanmaya ulaşmaması için elinden geleni yapar. Fakat Buda, kıpırdamadan ve hiçbir şeyden etkilenmeden incir ağacının altında meditasyona devam eder.¹⁷

Buda, incir ağacının altında derin meditasyon hâlindeyken üç gece boyunca art arda acı ile ilgili dört hakikatin farkına varır. Birinci gece, zihninde acıdan kurtuluş ile ilgili bazı fikirler uyanır. Buda girdiği derin meditasyonda reenkarnasyon gerçeğini anlar. Sonsuza kadar süren doğumları, ölümleri ve yeniden bedenlenmeleri fark eder. İkinci gecesinde, ona daha önceki hayatlarında bir bedenden başka bir bedene nasıl girdiği görünür. Buda, her yeniden doğumunda çeşitli canlı varlıkların formuna girmektedir. Üçüncü gecesinde Buda, her şeyin göreceli olduğu, bir şeyin varlık dünyasına çıkmasının bazı şartlara bağlı olduğu gerçeğini öğrenir. Bu "Bağımlı Varoluş Yasası" veya "On İki Halkalı Nedensellik Yasası"dır. Her doğum, ölüm ve yeniden bedenlenme kendisinden öncekinin bir sonucu, daha sonrakinin sebebidir. Buda, bu gerçeği öğrendikten sonra uyanır. Üçüncü gece, onun uyanış gecesi olur. Acı, acının nedeni, acının durdurulması ve acının bitirilmesine giden yollar biçiminde prensip hâline gelen dört soylu hakikati öğrenir. Böylece Buda, "Uyanmış Kişi" olur.¹⁸

Buda, aydınlanmaya ulaştıktan sonra yedi gün boyunca Bodhi ağacının altında oturmaya devam eder. Bundan sonraki yedi günde bazen ayakta bazen de ağacın etrafında dolaşarak zaman geçirir. Ayrıca Akapala, Mukalinda, Racayatan, ağaçlarının da altına gider. Toplamda yedi haftayı bu ağaçların altında tamamlar.¹⁹ Buda, aydınlanmadan sonra artık ne katı riyazetin ne de

¹⁷ Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi (Gotama Budha'dan Hristiyanlığın Doğuşuna)*, 89; Nakamura, *Gotama Buddha*, 123-125; Herold, *The Life of Buddha*, 46-48.

¹⁸ Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi (Gotama Budha'dan Hristiyanlığın Doğuşuna)*, 90; Herold, *The Life of Buddha*, 53-54.

¹⁹ Radhika Abeysekera, *The Life of the Buddha*, (Srilanka: Bhikkhu Kassapa, 1991), 27; Nakamura, *Gotama Buddha*, 197-206.

aşırı rahatlığın çare olduğunu anlar. *Orta Yol* olarak tanımlanan *Sekiz Dilimli Yol'*u keşfeder. Bu yol, 35 yaşından 80 yaşına kadar takip edeceği yolu olur.²⁰

Buda aydınlandıktan sonra 45 yıl boyunca öğretisini yaymaya devam eder. Bu çerçevede bir gün Buda bir grup tüccarla karşılaşır. Onlara öğretisini vaaz eder. Buda'dan etkilenen tüccarlar, söylediklerini benimserler. Böylece Buda'nın ilk taraftarları oluşur.²¹ Buda, öğretisini her yere yaymaya devam eder. İlk yolculuğunu Benares'e yapar. Burada daha önce tanıştığı beş çileci arkadaşıyla karşılaşır. Onlara da öğretisini anlatır. Benares'in yakınlarındaki Sarnath Geyik Parkı'nda (Miga-daya) ilk vaazını verir. Beş çileci yogi, Buda'nın aydınlanma tekniğini benimseyen ilk keşişler olurlar. Böylece Buda'nın öğretisi hızla yayılır.²²

Buda öğretisini yaygınlaştırmak için yolcularını sürdürür Gittiği her yerde vaazlar verir. Ona inananların sayısı gün geçtikçe artar. Buda'yı takip edenlerin sayısı altmışı bulur. Bu altmış kişi farklı yerlere dağılarak Budizm'i yaymaya çalışır. Buda bu topluluktan ayrılarak Uruvela'ya doğru yol alır. Yolda otuz gençle karşılaşır. Onlara vaaz verir. Yolculuğuna devam eden Buda, yine yolu üzerinde üç keşişin etrafında toplandıkları ateşin yanında durur. Buda onların bu ateşe taptıklarını fark eder. Onlara bunun yanlışlığını anlatır. Buda buradaki üç keşişe²³ ateşli bir konuşma yaparak onların gönlünü kazanmak ve inancına davet etmek ister. Bu üç keşişten Uruvela Kasyapa bölgede tanınan önemli bir şahsiyettir. Peşinden gelen büyük bir kitleye sahiptir. Buda; Keşiş Kasyapa'yı, diğer iki keşiş arkadaşını ve beraberindeki büyük kitleyi Bodhigaya'da bir tepenin yamacına çağırır. Onlara "Ateş Vaazı" olarak

²⁰ Abeyskera, *The Life of the Buddha*, 28; Yitik, "Budizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, 319; Nakamura, *Gotama Buddha*, 228-230.

²¹ Hgyur, *The Life of Buddha and The Early History of His Order*, 34-35; Ruben, *Eski Metinlere Göre Budizm (Budacılığın Diyalektik Yorumu)*, 99.

²² Peter Harvey, *An Introduction to Buddhism Teachings, History and Practices*, 2. Edition, (New York: Cambridge University Press, 2013), 24-25; Ruben, *Eski Metinlere Göre Budizm (Budacılığın Diyalektik Yorumu)*, 99-100; Nakamura, *Gotama Buddha*, 218.

²³ Budizm tarihinde geçen bu üç keşiş, aynı zamanda kardeş olarak bilinir. Uruvela, Nadi ve Gaya adlarıyla bilinen bu üç kardeşin Budizm'e girişi mucizevidir. Buda, Uruvela'nın yaşadığı kulübeyi istila eden, ağzından ateş çıkaran ejderhayı kendine itaat ettirmesi kardeşlerin Buda'nın öğretisini kabul etmesine vesile olmuştur. " Bkz. Hammet Arslan, *Kutsal Metinlere Göre Budizm'de Manastır Hayatı*, (İzmir: Tıbyan Yayınları, 2015), 128-130.

bilinen önemli konuşmasını yapar. Bu vaazın ardından yaklaşık 1000 civarı kişi Buda'nın öğretisini kabul eder. Böylece Buda büyük bir kitleyi inancına kazandırmış olur.²⁴

Buda'nın yüzlerce kişiyi etkilemesini sağlayan ve onları Budizm'e ısındıran konuşma Budizm tarihinde Ateş Vaazı olarak bilinir. Bu konuşma oldukça derinliklidir. Vaaz Budizm'in hayata bakış açısını ortaya koyar. Ayrıca Buda'nın "Hayat acılar üzerine kuruludur." anlayışını yansıtır. Dört temel gerçeklik olarak bilinen acının var olması, sebepleri, acıya götüren arzular ve onlardan kurtulma felsefesini yansıtan Ateş Vaazı, dinleyenler üzerinde önemli etkiler bırakır. Hem coşkulu hem de içerik olarak dolu olan vaaz sayesinde Buda, ömrü boyunca peşinden koştuğu hakikati kökleştirme fırsatı bulur. Hastalık, yaşlılık ve ölüm gerçeğini kavradıktan sonra inziva hayatına çekilen Buda, dünyanın yararsızlığı ve anlamsızlığını bu vaaz aracılığıyla başkalarına da anlatır. Ateş Vaazı, Buda'nın takipçilerine tıpkı kendisinin yaptığı gibi doğum, ölüm ve yeniden doğum çarkından sıyrılıp Nirvana'ya ulaşmalarını salık veren bir kurtuluş reçetesidir. Arzuların yanılmasının temel sebebi olduğunu ifade eden Ateş Vaazı, üslup açısından edebi, muhteva açısından dini ve felsefi alt yapısı olan bir metindir.

2. Ateş Vaazı'nın İçeriği

Ateş Vaazı, ateş imgesi üzerinden şiirsel bir vurguyla Budist inancının temel gayesini dile getirir. Ateş saf ve yakıcı bir maddedir. İçindeki alevler sürekli bir devinim hâindedir. Ateşin yönü hep yukarı doğrudur. Kaynağından uzaklaştığında yükselir. Dolayısıyla ateş bir yüceliği ve yükselişi ifade eder. Ateşin alevi gürleştikçe kendisine yaklaşan şeyleri yakar ve küle çevirir. Böylece ateş yakarak arındırır. Buda'nın ateş imgesini kullanması bir tesadüf değil, bilinçli seçimdir. Bunda o dönemde yaşadığı coğrafyada mevcut olan ateş ile ilgili uygulamaların etkisi olabilir. İster ateşle ilgili tarihsel bir bilinçaltı isterse de mevcut coğrafi ritüellerle ilgili bir seremoni olsun, neticede ateşin etrafında toplanan keşişleri ısıtan ateş, Buda'nın vaazı çerçevesinde tinsel bir arınmaya dönüşür. Maddi olarak keşişleri ısıtan ateş, vaazdan sonra ruhsal bir arınmaya teşvik eder. Fazla saygı gösterip dünyaya kök salmaya çalışan keşişler Ateş Vaazı aracılığıyla zihinlerindeki kökleri yakarak yeni bir boyuta ula-

²⁴ Emre Sarı, *Buda'nın Yaşam Öyküsü*, 1. Baskı, (Antalya: Net Medya Yayıncılık, 2016), 38-40.

şırlar. Tanrısal bir fenomen olarak gördükleri ateş, vaaz sayesinde onlara yeni bir inancın kapılarını açar. Bu açıdan vaaza ad olan ateş, yol gösterici ve arındırıcı bir işlev üstlenir.

Üç keşişin tapma unsuru olan ateş, Buda'nın etkili vaazı ile yeni bir tensel ve tinsel yolculuk başlatır. Ateş Vaazı sayesinde üç kişilik bir topluluk zamanla önemli bir kitleye dönüşür. Öyleyse Budizm'in hızla yayılmasını ve kökleşmesini sağlayan Ateş Vaazı neyi amaçlamaktadır? Kitleleri cezbeden bu vaaz, muhataplarına ne söylemektedir? Ateş Vaazı'nı içerik ve üslup olarak ortaya koymak bu çalışma açısından önemlidir. Vaazda tekrar bölümler olsa da genel olarak aşağıdaki kısımlar çerçevesinde değerlendirmek mümkündür:

*Ey keşişler, her şey yanıyor. Ne varsa her şey yanıyor.*²⁵ Vaazın bu giriş cümlesi ateşin kendisine yaklaşan her şeyi yaktığını ifade ederek aslında sembolik olarak yeryüzündeki her şeyin geçici olduğuna vurgu yapar. Budizm'e göre eşyanın çokluğu bir yanılıdır. Bu inanç sistemine göre aynı zamanda geçici olan fenomenlerin ebedi veya baki olarak kabul edilmesi de yanılıdır. Buna göre kişi özellikle geçici olan eşyaya kapılıp dünyadaki arzulara saplanırsa yanılır. Bu onun için maya olur. Buda açısından maya, insanın kurtuluşunun önündeki en büyük engeldir. Ateşin her şeyi yakması, insanın arzularına saplanmasını ifade eder. Bu açıdan dünyada olan her şeyin yanması vaaz açısından bir uyarı olduğu kadar yol gösterici bir durumu da ifade eder.²⁶

*Ey keşişler, göz yakıcı bir ateştir, yanıyor. Biçimler, gövdeler yakıcı bir ateştir. Bunlar da yanıyor. Bunları görmekten doğan izlenimler yakıcı bir ateştir. Onlar da yanıyor.*²⁷ Buda, görme duyu organı olan gözün yakıcı bir ateş olduğunu ifade ederken gözün gördüğü her şeyin aynı akıbete uğrayacağını belirtir. Göz bir arzu aracıdır. Göz, güzel görebildiği gibi çirkin de görür. Hint dinlerinde tabiat kutsaldır. Bu açıdan tabiat ve içindekilerin canlılığının değeri, Hint inanç sistemlerinden olan Budizm'in de kırmızı çizgisidir. Ahimsa ilkesi önemli bir eşiktir. Göz, doğanın güzelliklerine odaklanarak kişinin ruh dünyasını etkiler. Gözün gördüğü dünya, kişiyi dünyada sonsuza kadar kalma iştihasına yönel-

²⁵ Vinaya - Pitaka (Mahâ Vagga. I. 39-42), <https://www.sacred-texts.com/bud/bits/bits073.htm>, (Erişim 26.06.2020)

²⁶ Herold, *The Life of Buddha*, 54.

²⁷ Vinaya - Pitaka (Mahâ Vagga. I. 39)

tebilir. Oysa dünya Budizm açısından sadece bedenlenme yeridir. Nihai kurtuluş diyarı değildir. Bunu kavramamak yanılgıya düşmektir. Buda açısından gözün görüp cazibesine kapıldığı dünya yakıcı bir ateşe dönüşür. Bu yüzden ateş imgesi Buda'nın dilinde uyarıcı bir işlev görür.²⁸

Göz biçimleri veya formları görür. Bunlar hakikatin görünmesinin önünde bir engele dönüşebilir. Renklerin cümbüşü ve göz alıcı evren insanı daha fazla arzuya ve iştihaya götürür. Arzuların sonu ise Budizm açısından acıdır. Sonu gelmeyen acılar kişiyi samsara çarkına hapseder. Vaazda gözün ve onun gördüğü izlenimlerin yakıcı bir ateş olmasının ifade ettiği gerçek budur. Tena-süh çemberinde sonsuza kadar saplanıp kalmak, ateşin odunu kül ettiği gibi insan bedenini yormaktan öte bir şey yapmaz. Geçici olanda ısrarcı olmak kişi için yakıcı bir ateştir. Buda ateşe aşırı saygı gösteren keşişlere onun bir tapma değil, ikaz aracı olduğunu dile getirir. Ateş bu anlamda saplantı veya bağımlılık değil, vaaza ad olan kurtarıcı işaret fişegidir. Dolayısıyla sonlu olan bir şeyle sonsuz olanı kavramak, Buda açısından keşişlerin yaptığı anlamsız bir eylem olarak imlenir.²⁹

*Hoşa giden ve gitmeyen şeyler, ne varsa hepsi birer yakıcı ateştir. Bunlar yanıyor. Hoş olan ve olmayan şeyleri görmekten doğan duygular da birer yakıcı ateştir. Onlar da yanıyor.*³⁰ İnsan arzuları sınırsızdır. Kişi, son nefesine kadar sürekli ister. Bu isteyiş ister somut isterse de soyut olsun içeride hep bir ateş gibi yanar. Bir yerde var olan bir şeyi arzulamakla ona ulaşamayıp hayalini kurmak aynı isteyiştir. Fakat Budizm açısından kişinin hasretini çekip kavuştuğu hoş şeyler geçici olduğu gibi onun için hoş olmayan şeyler de geçicidir. Buda açısından hayır veya şer olan ne varsa hepsi geçicidir. Olumlu veya olumsuz arzular nihayetinde yakıcı birer ateştir. Hoş olan ve olmayan şeylerle olumlu veya olumsuz karşılaşmalar insanı yanılttığı gibi bunların insanda uyandırdığı hisler veya duygular da yanıltır. Dolayısıyla arzunun bitimsiz varlığı acıların girdabında kıvranmakla sonuçlanır. Ateş Vaazı, bu tehlikeli duruma vurgu yapar.

²⁸ Ven. Dr K. Sri Dhammanada, *Buddhism as a Religion*, (Kuala Lumpur: Buddha Dharma Education Press, 1994), 6.

²⁹ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2000), 88

³⁰ Vinaya - Pitaka (Mahā Vagga. I. 40)

Kişi, güzelin derin tesiri altında kalabilir. Aynı şekilde hoş olmayan bir şeyle karşılaşması da kişinin ruhunda dramatik sarsıntılar yaratabilir. Güzel bakanın güzel görmesi, kötü bakanın kötü görmesi insanın baktığı şeye yüklediği anlamla ilgilidir. Aynı doğaya farklı gözler baktığında farklı düşüncüler ve algılayışlar ortaya çıkar. Çünkü insan doğası doğum öncesinden başlayarak öznellik veya kişisellekle yüklenir. Bu ilke ışığında Ateş Vaaz açısından hoş olan ve olmayan şeylerin insanda yarattığı etkinin geçici ve yanmaya mahkûm olduğu gerçeği, kişinin arzularla ruhunu sürekli kıskırtmasıyla pekiştirilir. Arzular, Budizm açısından insanı dünyaya bağlayan bir bukağdır. Bu bukağı insana her zaman acı verir. Buda bu yüzden hem biçimlerin hem de biçimlerin uyandırdığı duyguların yanacağını ifade eder. Bu Budist inanç sisteminin bakış açısının doğal bir sonucudur. Arzular acıya, acılar döngüye sürükler. Ateş Vaazı, keşişlere bu gerçeği hatırlatır.³¹

*Peki bunlar neyle yanıyor veya bu yakıcı ateş nereden geliyor? Ey keşişler, bu ateş arzusunun, tutkunun, öfkenin ve nefretin ateşidir. Bu yakıcı ateş buralardan geliyor. Bu ateş aynı zamanda görünümün yanıltıcı çekiciliğine kapılmaktan gelen ateştir. Kardeşlerim doğum, yaşlanma, ölüm, yas, üzüntü, umutsuzluk ve her türlü felaket yakıcı birer ateştir.*³²

Buda, vaazın ilerleyen bölümlerinde her şeyin yanma sebebini açıklar. Buna göre temel sebep arzulardır. Tutku ve nefret de her şeyin yanmasının sebebidir. Tutku esasında güçlü bir arzulama iştiyakıdır. İnsan hayatta şeylere karşı aşırı tutku geliştirir. Onlara ulaştığında yeni arzuların peşinden koşar. Bu bitimsiz bir isteyiştir. Öte taraftan tutkusuna ulaşamadığında arzuladığı şeyden nefret etmeye başlar. Hatta daha ulaşmadan onları yok etmek ister. Dolayısıyla tutku kendi içinde zaten yakıcı olan bir duygudur. Tıpkı yanan yeşil ağaç gibi içinde kendini yakan kıvılcımını barındırır. Buda, ateş fenomeniyle bu gerçeği açığa çıkarır.

Buda aslında arzu, tutku ve nefret üçlemesiyle keşişlere bir çıkış kapısı gösterir. Bu üçlemenin yakıcılığından uzak durduklarında onlar kurtuluşa ulaşma fırsatını yakalamış olur. Buda açısından bu ateşten uzak duruş, Nirvana'ya giden yoldur. Kişinin huzura ve dinginliğe ulaşması ancak bu kıskır-

³¹ Thera, *The Buddha, His Life and Teaching*, 11-12.

³² Vinaya - Pitaka (Mahâ Vagga. I. 40)

tıcı üçlemeden uzaklaşmakla mümkündür. Buda'ya göre görünüş veya biçimler insanı yanıltır. Olmayan şeyleri varmış veya olmuş gibi gösterir. Arzu, tutku ve nefret insanın hakikatin kendisine değil, gölgesine bağlanmasına neden olur. Bu, aldanmadır. Böyle anlarda görünüşler hakikatten daha cazip hâle gelebilir. Vaaz açısından görünümün cazibesi kişiyi yakan aldatici bir ateştir. Gölgesine bakıp insanı tanımlamak nasıl yanılgıya düşürürse görünüşüne bakıp hakikati tanımlamak da yanlışa götürür. Bıçak sırtındaki bu ince hakikat, Buda tarafından Ateş Vaazı'nda imgesel bir dil ile dile getirilir.³³

Buda'nın vaazında yakıcı ateş olarak ifade ettiği başka durumlar da vardır. Doğum, hastalık, yaşlılık ve ölüm bunlardan bazılarıdır. Bunlar Buda'nın, konforlu sarayından vazgeçişinin de temel sebepleridir. Buda vaazda esasında kendi hayat öyküsüne telmihte bulunarak keşiflere bir hakikati anlatmaya çalışır. Hastayla, ihtiyaçla ve ölüyle karşılaşma anları, Budizm inancının ortaya çıkmasının dönüm noktalarıdır. Buda'yı derviş olmaya götüren dört yöne açılan kapılardır. Zengin bir hayatı bırakıp başını kazıyarak dilenci hayatını tercih etmesi yaşadığı zorlu sürecin neticesidir. Dolayısıyla doğum ve ölüm arasında yaşanan yaşlılık ve hastalık gibi olumsuz durumlar insanı dünya hayatını sorgulamaya ve buranın geçici olduğunu idrak etmeye götüren kritik eşiklerdir. Vaazda Buda, bunları yakıcı ateşe benzeterek Budizm'in üzerinde durduğu temel argümanları ön plana çıkarır. Keşiflere ateşe tapmak yerine kendilerini derviş olmaya çağıran ateşin uyarıcı dilini anlamalarını öğütler.³⁴

Ateş Vaazı'nda yakıcı ateşe benzetilen diğer durumlarsa yas, üzüntü ve umutsuzluktur. Bu üç durum insan için olumsuzdur. Bunlar arzu ve acıyla yakından ilişkilidir. Hoş olmayan bu duygular insanı karamsarlığa iter. Dünya hayatına aşırı bağlılığın sonuçları olan yas, üzüntü ve umutsuzluk kişiyi geçici bir dünya sevgisine bağlanmaya götürür. Böylesi bir bağlılık ateşi insanı yakar. İnsan umudunu kaybetmişse yaşaması anlamsız hâle gelir. Aynı şekilde sevdiklerinin kaybı insanı yasa oradan da melankoliye götürür. Bu durum üzüntünün insanda kökleşmesi ve kurtuluş ümidinin sönmesi anlamına gelir. Buda'nın vaazının başında belirttiği hoş olan ve olmayan durumların yakıcı ateş olması uyarısı bununla ilişkilidir. Hoş olmayan duygular ka-

³³ Abeysekera, *The Life of the Buddha*, 29.

³⁴ Herold, *The Life of Buddha*, 28.

tegorisine giren yas, üzüntü ve umutsuzluk Budizm'in çizdiği hayat anlayışına uymaz. Çünkü bu inanç açısından beden sürekli değişim ve devinim hâlinindedir. Fasit dairede dolanacak beden acı çekmek ve yas tutmak yerine ruhunu kurtarmanın arayışında olmalıdır. Bu çerçevede Ateş Vaazı, umutsuzluğu ve yası anlamsız olarak ifade eder.

Ateş vaazının bu başlığı ekseninde doğum, hastalık, yas, üzüntü, ümitsizlik, yaşlılık ve ölüm aşamalarının her biri Buda açısından insanı arzulara ve oradan acıya götüren aşamalar olarak ifade edilir. Budizm'in üzerine inşa edildiği dört acı gerçek, tam olarak vaazın bu bölümünde dile gelir. Dolayısıyla vaazın bu kısmı ateş imgesinin niçin kullanıldığının da cevabıdır. Buda, yolculuğu esnasında ateşin etrafında üşüşen keşişleri gördüğünde muhtemelen öğretisini en iyi biçimde ifade edecek imgeyi de keşfetmiş olur. Ateş bazı maddeleri yakarak ısıtma gibi olumlu bir işlev görür. Dolayısıyla şerden hayır çıkarma ilkesi, Buda için ateş örneğiyle somutlaşır. Bu açıdan doğumla başlayan hayat serüveni ateşte yanma serüveniyle özdeştir. Ateş olumlu bir sonuca neden oluyorsa vaazda belirtilen doğum ve ölüm arasında gerçekleşen süreç de olumlu bir sonuca götürebilir. Kişi tenasüh çemberinde dönüp durduğunu fark ederek Nirvana'ya ulaşma amacına odaklanabilir. Bağımlılığa ve tapmaya dönüşmeyen arzu, ruhun dinginliğe ve huzura kavuşmasını sağlayan bir destek işlevi görebilir. Bu, Buda'nın vaazda dile getirmek istediği diğer yakıcı bir gerçektir.³⁵

Bu bölüm Ateş Vaazı'nda birkaç kere tekrarlanmaktadır. Bilindiği gibi şiirde bazı kıtaların veya dizlerin tekrar edilmesi mesajın sürekli hatırlatılması ve canlı kılınması açısından önemli bir tekniktir. Aynı şekilde Buda'nın vaazındaki bu bölümü sık sık tekrarlaması mesajın önemini dile getirmek içindir. Vaazın ortaya çıkış sebebine vurgu yapan bu nakarat kısmı, Budizm'in inanç felsefesini anlamak açısından değerlidir. Buda'nın konuşmasına akıcılık ve ikna edicilik özelliği katan bu tekrar kısım, vaazın muhatapları tarafından kolayca benimsenmesi sağlamıştır. Nitekim vaaz bittiğinde sadece üç keşiş değil, yüzlerce mürit Buda'nın inancını kabul etmiştir. Bu açıdan özelde bu kısım genelde ise Ateş Vaazı, Budizm'in çağrısının en güçlü seslerindedir.

³⁵ Yitik, "Budizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, 321.

*Kulak, yakıcı bir ateştir. Onun aracılığıyla duyduğumuz her ses yakıcı bir ateştir. Burun yakıcı bir ateştir. Burnumuzun aldığı bütün kokular yakıcı birer ateştir. Dil yakıcı bir ateştir. Vücut yakıcı bir ateştir. Somut olan şeyler ateştir.*³⁶

Duyu organlarından bir diğeri olan kulak da yakıcıdır. Kulağın duyduğu her ses bu anlamda yanmaya mahkûmdur. İnsanın işitme duyusu yoksa onun için dünya sessiz bir yerdir. İşitme duyusunun varlığı, insanın dünyadaki varlığını anlamlı kılar. Kulağın işittiği olumlu veya olumsuz her ses insan için bir kavrayıştır. Kulak kötü şeylere kabartıldığı gibi iyi şeylerin de alıcısıdır. Ateş Vaazı bağlamında kulağın ve onun işittiği her şeyin yakıcı olması, insanın yeryüzünde kalıcı olamayışına vurgudur. Kulak duyduğu ahenkli ve anlamlı sesler aracılığıyla insana bu dünyanın değerli ve sonsuz olduğu yanılığını verebilir. Oysa diğer organlar gibi kulak da hakikati tam olarak ifade etmeyebilir. Bu çerçevede Buda, kulağın yanılabilirdiğini ve insan bedeninin sonlu olduğunu hatırlatır.

Göz ve kulak gibi burun da insanın dünyadaki varlığını anlamlı kılan bir duyu organıdır. Burun, insanın tabiattaki hoş kokuların farkına varmasını sağlar. Dolayısıyla koku duyusu, insanın dünyaya gönül bağlamasını sağlayan bir yetidir. Buda, keşifleri güzel kokulara aldanıp dünyada kalıcı olma yanılığın düşmemeleri konusunda uyarır. Diğer bir duyu organı olan dil de böyledir. Tatma duyusu olan dil sayesinde insan yeryüzündeki lezzetlerin farkına varır. Dil hem somut hem de soyuttur. Biçimsel olarak bedende bir yeri olan dil sesler aracılığıyla insanın ruh dünyasını açığa çıkmasını sağlar. Dil insan dünyasının ve zihninin sınırlarını da belirler. Bu çerçevede insanı yanılığa götürebilen dil, Buda açısından yakıcı bir ateştir. Çünkü dil beden için lezzetin ölçüsünü belirlediği kadar insanın yeryüzündeki varoluş amacını da ortaya koyar. Bir sözcükle savaş başlatan dil, başka bir sözcükle barış getirebilecek güçtedir. Öyleyse insan, dil aracılığıyla hem aşırılığa hem bağlılığa sürüklenebilir. Bu yüzden Buda'nın dil yakıcı bir ateştir uyarısı önemlidir.

Ateş Vaazı'nda Buda göz, kulak, burun, dil gibi duyu organlarının önemini vurgulayarak bir anlamda bedeninin yakıcı bir ateş olduğunu dile getirir. Vücut yakıcı bir ateştir diyen Buda, insanın bedensel olarak geçiciliğini ortaya koyar. Vaazdaki bu sözler, Budizm'in karma ve tenasüh anlayışına

³⁶ Vinaya - Pitaka (Mahâ Vagga. I. 41)

uygun düşer. Diğer Hint dinlerinde olduğu gibi Budizm’de de beden sarmal zamanda sayısız defa yıpranıp eskiyen bir elbisedir. Bir elbisenin ömrü bittiğinde ruh, kendine yeni bir form bulur. Beden geçici olmasına rağmen ruh fasit dairede kurtuluşa ulaşana kadar sonsuz bir devinim içindedir. Ne ekersen onu biçersin anlayışıyla Budizm, insan bedenini bir girdap içinde düşünür. Girdaba giren beden yorulur ve görevini başka bedene bırakır. Neticede bir bütün olarak insan bedeni Buda açısından alternatifi olan somut bir biçim olarak addedilir. Beden ve ona ait yetiler ister gerçek ister mecazi olarak anlaşılın son kertede geçici oldukları Budistler tarafından bilinen ve üzerinde uzlaşılan bir hakikattir. Bu noktada yeryüzünde bedene aşırı anlam yüklenmemesi gerektiği, Ateş Vaazı’nda ısrarla dile getirilen bir husustur.³⁷

*Zihin yakıcı bir ateştir. Düşünceler yakıcı bir ateştir. Akıl ve idrak ateştir. Akıldan gelen izlenimler ateştir. İzlenimlerden kaynaklanan duygularımız birer yakıcı ateştir. Hoş olan veya olmayan, zihnimizin kayıtsız olduğu veya olmadığı her izlenim birer ateştir.*³⁸

Ateş Vaazı’nın ilerleyen bölümlerinde yakıcı olan unsurlar somuttan soyuta dönüşür. Buda keşifleri ikna etmek için vaazında sistematik ve kolaydan zora bir yöntem seçer. Somut şeylerin ateşte yanması zihinde anlamlandırılması kolay örneklerdir. Fakat soyut şeylerin yanması felsefi arka planı olan bir yaklaşımdır. Böylece Buda zihin, düşünce, idrak ve duygu gibi soyut şeylerin de yakıcı olduğunu vurgulayarak konuşmasına derinlik katar. Bir anlamda felsefi bir bakış açısıyla Budizm’in her şeyin geçici olduğu anlayışını dile getirir. Akıl ve düşündüklerinin, izlenimler ve hissettirdiklerinin insanı yanıltabileceğini ifade eden vaazın bu bölümü Budizm’in inanca ve dünyaya bakış açısını ortaya koyar. Budizm’deki genel kabule göre insan yanlış algılayabilir, düşünebilir ve hissedebilir. Hint dinlerinin baskın görecelilik yaklaşımı burada belirgindir. Öte yandan hayatı yanlış yorumlama ve onun kalıcı olduğunu düşünmek, kişinin ruh göçü sürecine hapsolmesi anlamına gelir. Bu durum Budistler için yakıcı bir ateştir. Böyle bir yanlış, insanı nihai aydınlanmadan uzaklaştırır. İnsan fasit dairede yanıp kavrulmaktan başka bir şey yapamaz

³⁷ Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi (Gotama Budha’dan Hristiyanlığın Doğuşuna)*, 90.

³⁸ Vinaya - Pitaka (Mahâ Vagga. I. 41)

hâle gelir. Bu gerçeğin farkında olan Buda, somut ve soyut şeylerin nihai hakikat olamayacağı konusunda takipçilerini uyarır.³⁹

*Gerçeği anlayan keşişler ve müritler gözün gördüklerine, biçimlere, görülen şeylerden gelen izlenimlere bu izlenimlerden kaynaklanan duygulara karşı isteksiz olurlar. Gözün gördüğü şey ister hoş olsun ister olmasın yanıltıcı olduğunu fark eden keşişler bunlara karşı kayıtsız olurlar. Bu hakikati algılayan keşiş aynı şekilde kulaktan gelen seslere, burundan gelen kokulara, dilin tattığı zevklere, bedeninin dokunduğu şeylere karşı isteksizlik duyar. Yine akla, bilince, algılara ve bunlardan kaynaklanan izlenimlere karşı isteksiz olur. Keşiş, hoş olan veya olmayan her şeyin veya her izlenimin akıl tarafından belirlendiğini bildiği için bunun da yanlış olduğunu tasavvur eder. Bunlardan kaynaklanan her algıya karşı isteksizlik duyar.*⁴⁰

Vaazın bu bölümü daha önceki kısımları derleyici ve toplayıcıdır. Çünkü burada hem somut olan duyu organlarının verdiği bilgilerin hem de diğer bilişsel ve duyuşsal özelliklerin insanı yanıltabileceği dile getirilir. Buda'ya göre bu gerçeğin farkında olan müritler somut ve soyut olan her şeye karşı isteksiz olurlar. Bunlar ister hoş olsun ister olmasın farkındalığı yüksek müritler tarafından yanıltıcı olabilir diye geri çevrilir. Çünkü insana özgü bu özelliklerin tetiklediği şey arzulardır. Arzu zevk, iştihak ve bağlanmadır. Bunlar insanı olumsuz etkiler. Ayrıca hem bu dünyada acıya neden olur hem de kişiyi tenasüh çemberine sokar.⁴¹

Bu çerçeve ister somut biçimler isterse de düşünme, duygulanma ve idrak etme gibi soyut süreçler olsun bunların tamamı Buda'ya göre insanı mayaya götüren unsurlardır. Buda, doğruyu yanlıştan ayırt etme yetisi olan akıldan bile gelse bu bilgilerin yanıltabileceğini dile getirir. Bu bağlamda ister bedenden ister akıldan gelsin nihai hakikatin üstünü örten her yanılgı insanı mutsuz eder. Bu yanılsama kişinin hem kendisini hem de dünyasını tanımasını engeller. Böylece insana katkı sağlaması gereken unsurlar onu yok eden bir ateşe dönüşür. Buda'ya göre bu gerçeğin farkında olan müritler, kendini ateşten sakındırır. Müritlerin kurtuluş reçetesi, kendilerini yakan arzulara karşı isteksiz olmaktır. Başta Budizm olmak üzere diğer Hint dinlerinin münzevili-

³⁹ Herold, *The Life of Buddha*, 53-54.

⁴⁰ Vinaya - Pitaka (Mahâ Vagga. I. 42)

⁴¹ Sri Dhammanada, *Buddhism as a Religion*, 9-10.

ği ön plana çıkarmasının nedeni dünyaya sırt çevirerek arzulardan uzak kalmaktır. Yalnız kalmak, dünyaya isteksiz olmaktır. Dünya nimetlerine karşı iştihak duymamak bir anlamda bedeni belli bir disipline sokmak demektir. Yeme içmeden uzak durmak, insanlardan kaçmak, kendini doğanın kucağına atmak bu çerçevede isteksizliğin doğal sonuçlarıdır. Formlar, biçimler, kalabalıklar ve bitimsiz arzular insanın içindeki ateşi körükleyen yanılgılardır. Bunlar kişinin içini de dışını da yakar. Dolayısıyla Buda Ateş Vaazı'nda bu gerçeğe değinerek takipçilerinin uyanık olmasını ister. Bu kısım bir nevi Buda'nın konuşmasının sonlarına doğru yaptığı bir özetdir.⁴²

*Keşiş tüm olanları nefretle düşündüğünde de gerçeği anlamaktan uzaklaşır. Nefretten ve tutkudan uzaklaştığında ise özgür olduğunu fark eder. Özgürlüğü anlayan keşiş, kurtuluşa ulaşacağını anlar. Böylece o doğum, ölüm ve yeniden doğum çemberinin sonuna geldiğini bilir. Onun açısından bu durum yeni kutsal bir hayatın başlaması yani aydınlanmaya ulaşması anlamına gelir. Bu yolla kişiler isteklerden, tutkularından kendilerini arındırıp özgürlüğe kavuşurlar. Bu anlayışa ulaşan kimse dünyanın kendisi için anlam ifade etmediğini ve ondan kurtulduğunu söyler. Böyle bir kişi ölümlü bir varlık olmaktan çıkıp kendisini sonsuza kadar kurtuluşa ulaşan biri olarak görür.*⁴³

Vaazın bu son kısmı keşişler için bir reçete niteliğindedir. Nitekim Buda, bu bölümün hemen girişinde arzu ve tutkunun zıt gibi görünse de insanı anlama sürecinden uzaklaştıran durumlar olduğunu belirtir. Budaya göre olumlu anlamda tutku veya olumsuz anlamda nefret insanın önündeki engellerdir. Tutku farklı iki uçtaki aşırılıktır. Kendini tanımak ve bulmak isteyenler için bu duygular insanı yoldan çıkarır. Bunlar hakikatin bulunmasının önündeki engellerdir. Buda'ya göre özgürlüğe ulaşmak isteyen keşiş bu iki aşırı uçtan uzak durmalıdır. Zaten bunlardan uzak durmak özgürlüğü keşfetmek demektir. Bu açıdan tutku ve nefretin bir ifrit olarak keşişlere tanıtılması Budizm'de önemli bir uyarıdır. Kurtuluş bu çerçevede Buda tarafından somut olarak ifade edilir.⁴⁴

⁴² Kathryn Wilkinson, *Semboller ve İşaretler*, trc. Seda Toksoy, 2. Baskı, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2011), 29-33.

⁴³ Vinaya - Pitaka (Mahâ Vagga. I. 42)

⁴⁴ Frederic Lenoir, *Üç Usta: Sokrates, İsa ve Buda*, trc. Billur İpek Şenol, 1. Baskı, (İstanbul: Paris Yayınları, 2018), 175; Sri Dhammanada, *Buddhism as a Religion*, 13-14.

Ateş Vaazı, özgürlüğün farkına varan insanın aydınlanacağını, böylece doğum, ölüm ve yeniden doğum girdabından kurtulacağını söyler. Bu çemberden kurtuluş, nihai hakikati bulma ve erme anlamına gelir. Buda'nın ermiş olarak nitelendirilmesinin sırrı da buradadır. Varlık ve yokluk yanılması geçip dinginliğe ve huzura kavuşmak Budizm açısından nihai noktadır. Başka bir deyişle aydınlanmaya ulaşmaktır. Dolayısıyla Buda vaazının bu bölümünde Nirvana gerçeğine vurgu yapar.⁴⁵ Öyleyse Ateş Vaazı, bir anlamda Nirvana demektir. Nirvana'nın anlamı nasıl ki bir yanardağın sönmesi veya ateşin köz hâlden küle dönüşmesi ise Buda'nın bu vaaz aracılığıyla keşiflere iletmek istediği mesaj veya anlam da budur. Buda aydınlanarak içindeki yangını söndürmüş, etrafındakilerin de bu vaaz aracılığıyla aynı hakikate ulaşmasını istemiştir. Yanan çalının etrafında ısınan ve ona aşırı saygı atfeden keşifler, böylece vaaza ad olan bu ateş aracılığıyla tinsel bir yolculuğa çıkmıştır. Buda'ya yol gösteren iç yangını, keşiflere kavramsal ve eylemsel bir rehberlik yapar. Buda bu reçete aracılığıyla kendi aydınlanma yolculuğunu keşiflere ve ardından gelecek takipçilere önermiş olur. Bu çerçevede onun serüveni Budizm'in yol haritasıdır. Bu çerçevede Ateş Vaazı aynı zamanda Budizm'i özetleyen felsefi ve dini bir metindir.

Sonuç

Buda, sarayda konfor ve refah içinde geçirdiği hayatını bütün gemileri yakarak terk etmiştir. Bu terk ediş, yeni zorlu bir hayatın başlangıcıdır. Budizm öğretisi açısından doğum, ölüm ve yeniden doğum çarkı bir girdaptır. Buda bunu fark ettiği için bütün ailesini ve servetini elinin tersiyle itmiştir. Ancak gözden düşmeyi umursamayan ve kendini bulmak isteyenler cesareti göze alabilir. Bu çerçevede Buda, hayat yolculuğu boyunca tensel ve tinsel her türlü zorluktan geçerek aydınlanmaya ulaşmıştır. Kendini bulmuş ve böylece sonlunun sonsuz arayışı başlamıştır. Buda bulmakla yetinmemiş, bulmak isteyenlerin de elinden tutmak istemiştir. Bu yüzden kişisel yolculuğuna başkalarını da yol arkadaşı etmeye çalışmıştır. Kişiselliği toplumsallığa dönüştürmeyi amaçlamış, böylece inancını yerelden evrensele taşımaya çalışmıştır.

Buda, vaaz vererek yol arkadaşlarının sayısı çoğaltmayı amaçlamıştır. Gittiği birçok yerde gemileri nasıl yaktığını anlatarak bu yakış eylemini, Ateş

⁴⁵ Sri Dhammanada, *Buddhism as a Religion*, 8-9.

Vaazı konuşmasıyla simgesellikten çıkartıp realiteye dönüştürmüştür. Yol arkadaşlarına ateşe aşırı saygı göstermek yerine onu yol işareti olarak kabul etmelerini öğütlemiştir. Kitleleri Budizm ile buluşturan bu ateşli vaaz, böylece yanan bir çalı parçasından içten içe büyüyen bir kartopuna dönüşmüştür. Burada konuştuğça etrafındakiler kendinden geçmiştir. Her şeyin yakıcı bir ateş olduğunu söyleyen Buda, sonlunun yeryüzünde yanılarak hakikati bulamayacağını söylemiştir. Buda, duyu organlarının ve onların iletişime geçtiği her şeyin yakıcı birer ateş olduğunu ifade etmiştir. Samsara çarkının insanı girdaba soktuğunu ve kurtuluşun tensel ve tinsel arınmadan geçtiğini dile getirmiştir. Bu çerçevede Ateş Vaazı, yolunu bulmak isteyen insanlar için bir kurtuluş reçetesi önerir.

Ateş Vaazı, Buda'yı kendinden sonra gelen din kurucuları ve peygamberler için bir örneklik oluşturur. Hz. İsa'nın Zeytin Dağı Vaazı, Hz. Muhammed'in Veda Hutbesi mekânlar ve zamanlar farklı olsa da inançların yayılımı için önemli konuşmalardır. Dinlerin hızla taraftar kazanmasını ve kökleşmesini sağlayan bu konuşmalar tarihte iz bırakmışlardır. Bu çerçevede Ateş Vaazı da Budizm için tarihin kayda değer kritik vaazlarından. Buda'nın felsefe ve teoloji içerikli konuşması ateş metaforuyla dile gelir. Ateşin sürekli yükselen ve devinim hâlinde olan tavrı, Buda'nın vaazının üslubunu ortaya koyar. Her şeyi yakan ateş, Buda için tenasüh çemberinden kurtuluşu ifade eder. Mevlana'nın "Hamdım, yandım, piştim." söylemine benzeyen vaaz, Buda'nın dünyaya dair arzularını yakmasını ifade eder. Buda pişme ve olgunlaşma sürecini Ateş Vaazı'yla somutlaştırır. Öyleyse bu vaaz pedagojik bir konuşma özelliğine de sahiptir. Çünkü deneyimlenmiş yaşantıları imgeler üzerinden somut olarak ifade etmektedir.

Buda bu vaazda arzuların acılara, acıların insanı fasit daireye hapsediği belirterek peşinden gelenleri Nirvana'ya çağırır. Bu anlamda ateş Nirvana'yı da temsil eder. Buda Bodhi ağacının altında pişmiş ve aydınlanmaya ulaşmıştır. Ateşin arındırıcı ve yükseltici bir anlamı vardır. Dolayısıyla Buda Ateş Vaazı ile kendisinin piştiği gibi takipçilerinin de dünyanın geçiciliğinden uzaklaşarak pişmesini istemiştir. Bu çerçevede Ateş Vaazı Budizm'in simgelerle insanlara anlatıldığı önemli bir konuşmadır.

Ateş, Bodhi ve Nirvana Buda'nın hayatında önemli simgelerdir. Bu bağlamda ateşin Buda'nın konuşmasına ad olması, insanların somut şeylere tapmaktan vazgeçip Nirvana'ya yönelmesi anlamını da içerir. Alevlendikçe her şeyi küle dönüştüren ateş, Buda konuştuğunda keşişler için bir nesne olmaktan çıkıp onları aydınlanmaya teşvik eden bir motivasyona dönüşür. Sonuç olarak Ateş Vaazı sadece Buda'nın takipçilerini arttırmamış aynı zamanda çok yönlü ve derinlikli bir konuşma olması yönüyle Buda'nın kendini ve inancını ifade ettiği önemli bir söylev olarak dinler tarihinde yerini almıştır.

Kaynakça

- Abeysekera, Radhika. *The Life of the Buddha*. Srilanka: Bhikkhu Kassapa, 1991.
- Arslan, Hammet. "Budizm", *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni*, Ed. Bayram Ali Çetinkaya. İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.
- Arslan, Hammet. *Kutsal Metinlere Göre Budizm'de Manastır Hayatı*. İzmir: Tibyan Yayınları, 2015.
- Arvon, Henri. *Budacılık*. trc. İsmail Yerguz. 1. Baskı. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006.
- Aydın, Mahmut. *Ana Hatlarıyla Dinler Tarihi*. 3. Baskı. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- Eliade, Mircea. *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi (Gotama Budha'dan Hristiyanlığın Doğuşuna)*. trc. Ali Berktaş. II. 1. Baskı. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2003.
- Eliade, Mircea. *İmgeler ve Simgeler*. trc. Mehmet Ali Kılıçbay. 1. Baskı. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.
- Eliade, Mircea. *Mitler, Rüyalar ve Gizemler*. trc. Cem Soydemir. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.
- Erengil, Cengiz. *Budizm*, 1. Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.
- Harvey, Peter. *An Introduction to Buddhism Teachings, History and Practices*. 2. Edition. New York: Cambridge University Press, 2013.

- Herold, Andre Ferdinand. *The Life of Buddha*. trans. Paul C. Blum. New York: A & C Boni, 1927.
- Hgyur, Bkah – Hgyur, Bstan. *The Life of Buddha and The Early History of His Order*. trans. W. Woddvile Rockhill. London: Trübner -Co. Ludgate Hill, 1884.
- Karataş, Hüsamettin. “Sakyamuni Buda’nın Tarihsel Kişiliği ve Öğretisinin Yeni Bir Din Hâline Geliş Süreci”. *Dini Araştırmalar Dergisi* 16/42 (Haziran 2013): 129-142.
- Lenoir, Frederic. *Üç Usta: Sokrates, İsa ve Buda*. trc. Billur İpek Şenol. 1. Baskı. İstanbul: Paris Yayınları, 2018.
- Mahathera, Venerable Narada. *The Buddha and His Teaching*. Sri Lanka: Buddha Dharma Education Association Inc., 1998.
- Nakamura, Hajime. *Gotama Buddha (En Güvenilir Metinler Üzerinden Yazılmış Bir Biyografi)*. trc. Zeynep Seyhan. 1. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- Ruben, Walter. *Eski Metinlere Göre Budizm (Budacılığın Diyalektik Yorumu)*. trc. Lütfü Bozkurt. 3. Baskı. İstanbul: Okyanus Yayınları, 2000.
- Sarı, Emre, *Buda’nın Yaşam Öyküsü*, 1. Baskı. Antalya: Net Medya Yayıncılık, 2016.
- Sarıçioğlu, Ekrem. *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2000.
- Silacara, Bhikkhu. *A Young People’s Life of the Buddha*. Singapore: Dharma Net Dharma Book, 1995.
- Sri Dhammanada, Ven. Dr K. *Buddhism as a Religion*, (Kuala Lumpur: Buddha Dharma Education Press, 1994),
- Nanamoli, Bhikkhu. *The Life of the Buddha According to Pali Canon*. Washington: BPS Pariyatti, 2001.
- Thera, Piyadassi. *The Buddha, His Life and Teaching*. Sri Lanka: Budist Publication Society, 1995.

Vinaya - Pitaka (Mahâ Vagga. I. 39-42), <https://www.sacred-texts.com/bud/bits/bits073.htm>, (Erişim 26.06.2020)

Wilkinson, Kathryn. *Semboller ve İşaretler*. trc. Seda Toksoy. 2. Baskı. İstanbul: Alfa Yayınları, 2011.

Yitik, Ali İhsan. "Budizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*. Ed. Şinasi Gündüz. 2. Baskı. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.